O‘zbek va ingliz tillarida evfemizmlarning lingvistik va madaniy ahamiyati

FarDU Chet tillari fakulteti, ingliz tili amaliy kursi kafedrasi o‘qituvchisi

Po‘latova Irodaxon Ilxomjon qizi

irodapulatovaa71@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada o‘zbek va ingliz tillarida evfemizmlarning qo‘llanish xususiyatlari, ularning kommunikativ vazifalari hamda madaniy ahamiyati tahlil qilinadi. Evfemizmlar jamiyatdagi noqulay, qo‘pol yoki taqiqlangan tushunchalarni yumshoq shaklda ifodalash vositasi sifatida xizmat qiladi. Tadqiqot davomida ikki til materiallari qiyosiy tahlil qilinib, evfemizmlarning o‘xshash va farqli jihatlari aniqlangan. Natijalar evfemizmlar nutq madaniyatini shakllantirishda muhim vosita ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: evfemizm, pragmatika, lingvokulturologiya, o‘zbek tili, ingliz tili, nutq madaniyati, semantika.

Kirish

Til inson tafakkuri va madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Jamiyat rivojlanishi bilan ayrim tushunchalarni bevosita ifodalash noo‘rin yoki qo‘pol deb baholanadi. Shunday vaziyatlarda evfemizmlar qo‘llaniladi. Evfemizm yunoncha eu (“yaxshi”) va pheme (“gapirish”) so‘zlaridan kelib chiqqan bo‘lib, noqulay yoki salbiy ma’nodagi birliklarni yumshoqroq shaklda ifodalashni anglatadi.

O‘zbek va ingliz tillarida evfemizmlar keng tarqalgan bo‘lib, ular madaniy qadriyatlar va ijtimoiy me’yorlar bilan chambarchas bog‘liq. Masalan, o‘zbek tilida “vafot etdi” o‘rnida “olamdan o‘tdi”, ingliz tilida esa “die” o‘rnida “pass away” shakllari qo‘llanadi. Bu hodisa nutq odobi va kommunikativ ehtiyojlar bilan izohlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda qiyosiy-tahliliy va tavsifiy metodlardan foydalanildi. O‘zbek va ingliz tillaridagi evfemistik birliklar ilmiy adabiyotlar, lug‘atlar va ommaviy axborot vositalari materiallari asosida yig‘ildi. Toplangan misollar semantik va pragmatik jihatdan tahlil qilindi.

Natijalar

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, har ikki tilda evfemizmlar quyidagi mavzular bilan bog‘liq holda ko‘proq qo‘llanadi:

1. O‘lim va kasallik.
2. Yosh va tashqi ko‘rinish.
3. Ijtimoiy mavqe.
4. Kasb nomlari.
5. Jismoniy va ruhiy nuqsonlar.

O‘zbek tilida:

- olamdan o‘tdi → vafot etdi;
- yoshi ulug‘ → qari;
- imkoniyati cheklangan → nogiron.

Ingliz tilida:

- pass away → die;
- senior citizen → old person;
- physically challenged → disabled.

Natijalar evfemizmlarning asosiy vazifasi suhbatdoshga nisbatan hurmatni saqlash va salbiy ta’sirni kamaytirish ekanligini ko‘rsatdi.

Muhokama

Evfemizmlar til va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni namoyon etadi. O‘zbek xalqining milliy mentalitetida hurmat va odob ustuvor bo‘lgani sababli evfemistik ifodalar ko‘proq uchraydi. Ingliz tilida esa siyosiy korrektlik (political correctness) tamoyili evfemizmlarning rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatgan.

Bundan tashqari, evfemizmlar pragmatik maqsadlarni amalga oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Ular nutqning ta’sirchanligini oshirib, kommunikativ ziddiyatlarning oldini olishga yordam beradi.

Xulosa

Evfemizmlar o‘zbek va ingliz tillarida muhim lingvistik hamda madaniy hodisa hisoblanadi. Ular nutq madaniyatini shakllantirish, insonlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish va muloqot samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Qiyosiy tahlil natijasida har ikki tilda evfemizmlarning umumiy funksiyalari o‘xshash bo‘lsa-da, ularning yuzaga kelishida milliy-madaniy omillar muhim rol o‘ynashi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Allan K., Burridge K. Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. Oxford University Press, 1991.
2. Rawson H. A Dictionary of Euphemisms and Other Doubletalk. New York, 2002.
3. Джураева, Н. Г. (2014). Региональные проекты в системе управления инвестиционным и ресурсами. Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. Серия общественных наук, (3), 145-150.
4. Базарова, Ш. Ш. (2022). KOREYS ADIBASI SHIN KYON SUK IJODINING O’ZIGA XOSLIGI XUSUSIDA. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 5(3).
5. Bazarova, S. H. (2021). Pre-processing of audio signals. Мировая наука, (1), 6-8.
6. Sh, B. S. (2014). Feminism and Korean Literature. ЦЕНТР КОРЕЕВЕДЕНИЯ, 29.

7. Бегматов, К. М. ОСОБЫЕ ФУНКЦИИ ГАЗЕТНЫХ ЗАГОЛОВКОВ (НА ПРИМЕРЕ МАТЕРИАЛА НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА). ББК 74.48 Р 76, 280.
8. Begmatov, Q. (2019). On the issue of optimizing the teaching of German as a second foreign language in a non-linguistic university. In Science and practice: a new level of integration in the modern world (pp. 29-31).
9. Begmatov, M. B., & Begmatov, Q. M. (2024). CHET TILI TA'LIMIDA AXBOROT VA INNOVATSION-PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI. Academic research in educational sciences, 5(CSPU Conference 1), 153-155.
10. Begmatov, K. M. (2023). Development of Pedagogical Skills of A Foreign Language Teacher Through Educational Technologies. JournalNX, 9(10), 218-220.
11. Vicker, K., & Murodova, F. (2026). USING TASK-BASED APPROACH IN COMMUNICATION SKILLS. Asian journal of scientific research and innovations, 1(1), 266-268.
12. Amonova, G. (2026). NUTQ MADANIYATI LINGVISTIK VA PEDAGOGIK KATEGORIYA SIFATIDA. Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar, 3(2), 5-8.
13. Фарангис, Ф. (2018). ABOUT JURABEK MURODOV. Паёмномаи фарханг, (1), 82-90.
14. Musoeva, A. The importance of developing research competence of future foreign language teachers. Journal of Science Sources, 1(1).
15. Musoeva, A. (2020). Teacher professional development and its link with the CEFR. Digital technologies in modern education: current trends and development factors in philology and pedagogy. Tashkent.
16. Botirovna, M. A. (2024). The efficient use of artificial intelligence in enhancing the research competence of prospective educators. Modern educational system and innovative teaching solutions, 1(4), 676-679.
17. Mamayunusovna, P. I. (2021). BOBURNOMA. AS A HISTORICAL AND LITERARY SOURCE. Thematics Journal of Social Sciences, 7(5).
18. Пардаева, И. (2018). Анушервон адолат тимсоли. Иностранная филология: язык, литература, образование, 3(2), 67.
19. Пардаева, И. М. (2020). Ғоя, бадиият, таркиб ва тартиб. Иностранная филология: язык, литература, образование,(1 (74)), 74-77.
20. Pardayeva, I., & Turabekova, L. (2026). ALISHER NAVOIYNING "SADDI ISKANDARIY" DOSTONIDA ISKANDAR OBRAZINING TARIXIY HAQIQAT VA BADIIY TO'QIMA MUAMMOSI. Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar, 3(6), 141-144.